

IHMISNÄKÖKULMAISTA KIELIOPPIA

Marja-Liisa Helasvuo ja Lyle Campbell (toim.) *Grammar from the human perspective: Case, space and person in Finnish*. Amsterdam: Benjamins 2006. 280 s. ISBN 90-272-4792-7.

Viime aikoina fennistiikkaa on alettu julkaista yhä enemmän myös englanniksi. Esimerkiksi vuonna 2005 ilmestyi Ritva Lauryn toimittama artikkelikokoelma suomen ja viron pronominiin käytöstä (Minimal reference. The use of pronouns in Finnish and Estonian discourse), ja lisäksi muutamia fennistisiä väitöskirjoja tai väitöskirjoihin pohjautuvia monografioita on ilmestynyt englanniksi (esim. Kurhila 2006). Tässä kirjoituksessani esittelen ja arvioin vuonna 2006 julkaistua artikkelikokoelmaa *Grammar from the human perspective: Case, space and person in Finnish*. Kirjan ovat toimittaneet Turun yliopiston suomen kielen professori MARJA-LIISA HELASVUO ja Utahin yliopiston kielitieteen professori LYLE CAMPBELL, ja siihen on kirjoittanut kahdeksan suomalaista fennistiä. Suuri osa artikkeleista on syntynyt Suomen Akatemian projektin Kielioppi ja käsitteistä piirissä.

Teos koostuu johdannosta, katsauksesta suomen sijoihin ja adpositioihin sekä yhdeksästä tutkimusartikkelista, jotka on jaettu kolmittain kolmen alaotsikon alle. Teoksen toimittajien Marja-Liisa Helasvuon ja Lyle Campbellin kirjoittama johdanto on erittäin perusteellinen; se sisältää paitsi yleistä johdatusta teoksen teemoihin myös hienot kiteytykset kaikkien yhdeksän artikkelin olennaisimmasta sisällöstä. Jos ei ehdi lukea koko kirjaa, jo pelkän johdannonkin lukemalla saa hyvin selville sen keskeisen sisällön. Johdannossa kokoelman julkaisemista perustellaan sillä, että se tasokas kielentutkimus, jota Suomessa harjoitetaan, ansaitsee päästä laajemmankin kansainvälisen yleisön tietoisuuteen. Osassa

artikkeleista (esim. Onikki-Rantajääskön ja Laitisen) onkin kyseessä pääosin aiemmin pelkästään suomeksi julkaistun tutkimuksen englanninkielinen ensiesiintyminen.

Teoreettisesti artikkelit pohjaavat kognitiiviseen kielioppiin sekä funktionaaliseen syntaksiin. Niissä tarkastellaan sitä, kuinka kielioppiin koodautuu kielenkäyttäjien näkökulma ja kuinka kielioppi näin heijastaa inhimillistä käsitteistystä. Kielellisen ilmauksen valinnan katsotaan heijastavan sitä, kuinka kielenkäyttäjä konstruoi havaitsemansa tilanteen. Muutamassa artikkelissa etualalla on kielen ruumiillisuus. Niissä tarkastellaan sitä, kuinka inhimillinen ruumiillinen kokemus vaikuttaa käsitteistyksiimme. Toisissa artikkeleissa korostuu taas se, että tämä konstruointi on usein interaktiivinen, suorastaan intersubjektiiivinen prosessi. Tämä näkökulma tulee esiin erityisesti persoonaviittaauksissa.

Artikkelit muodostavat suhteellisen yhtenäisen kokonaisuuden. Ne muodostavat eräänlaisen perheyhtäläisyysketjun: alun spatiaalisten suhteiden koodauksen käsittelystä liu'utaan ruumiillisen kokemuksen kautta siihen, kuinka persoonaviittausten avulla koodataan puheaktiosanottajien välisiä suhteita. Ennen varsinaisia tutkimusartikkeleja TUOMAS HUUMO ja KRISTA OJUTKANGAS ovat kirjoittaneet suomea tarkemmin tuntemattomille suomen kielen paikallissijoihin ja lokaalisiin adpositioihin johdattavan selkeän katsauksen.

TILA JA SIJAINTI

Ensimmäinen artikkeliosuus koostuu kolmesta artikkelista, jotka kaikki käsittele-

vät inhimillistä tilan hahmotusta ja sen näkymistä suomenkielisissä ilmauksissa. Krista Ojutkankaan tutkimus on lähtenyt liikkeelle sellaisesta aineistosta nouseesta havainnosta, että jos mainitaan jonkin spatiaalisen akselin toinen ääripää, hyvin usein nimetään toinenkin pää. Näin tuntui ainakin olevan hänen tarkastelemisensa puhutuissa narratiiveissa, joissa usein oli niin, että jos tekstissä esiintyi adverbi *ylhäällä* tai jokin muu vertikaalisen akselin yläpäähän viittaava ilmaus, samassa lauseessa (tai virkkeessä) oli usein myös *alhaalla* tai sen lähimerkityksinen ilmaus.

Ojutkangas pohtii, miksi näitä hänen kaksisuuntaisiksi konstruktioiksi nimitämiään ilmauksia esiintyy, sekä mitä ne kertovat spatiaalisesta käsitteistyksistämme. Analyysivälineinä ovat kognitiivisen kielentutkimuksen (ja havaintopsykologian) käyttämät käsitteet *kuvio* ja *tausta* sekä Leonard Talmyn (2000) huomion kohdistamisen (*windowing of attention*) käsite. Kaksisuuntaisten konstruktioiden käytön selitykseksi Ojutkangas esittää käsitteistyksen vaivattomuuden: jos samaan referenttiin viittaillaan useamman kerran narratiivissa (niin kuin yleensä tehdään), ilmaukset on vaivattomampi sekä tuottaa että ymmärtää, kun pysytään samalla akselilla, esimerkiksi vertikaaliakselilla.

Tuomas Huumo on ottanut perustee-liseen käsittelyyn yhden fennistejä kauan mietityttäneen suomen kielen suuntaisten paikallissijojen käyttötavan, joka ilmenee esimerkiksi lauseissa tyyppiä *Hän nukahti sohvalle* ja *Hän heräsi sohvalta*. Nukahattaessaan nukahtaja ei siirry sohvalle eikä herätessään poistu sohvalta. Miten suuntasija siis selittyy? Tarkastelussaan Huumo lähtee liikkeelle fennistiikassa aiemmin esitetyistä selityksistä, mutta ei pidä niitä riittävinä. Yksi aiemmista selityksistä on, että tällaisissa lauseissa muutos ja muutoksen lopputulos pyritään ilmaisemaan samalla

lauseella ('hän nukahti sohvalle' + 'hän jäi sohvalle' = *hän nukahti sohvalle*).

Tässä suuntasijojen käytön analyysissä Huumo käyttää kognitiivisen kieliopin käsitettä kognitiivinen alue, ja hän kohdistaa tarkastelunsa nimenomaan havaitsemisen, kognition ja omistuksen kognitiivisille alueille. Kun ilmaus liikkuu merkitykseltään näillä alueilla, minkäänlaista konkreettista siirtymää ei tietenkään ole, vaikka käytetäänkin suuntasijoja. Huumon mukaan suomen kielessä suuntasijojen käytön pohjana näillä alueilla on se, että havaitsemisen, kognition ja omistuksen kognitiiviset alueet hahmotetaan paikan kaltaisiksi: niissä voi olla jotakin, ja niistä tai niihin voi siirtyä jotakin. Nämä paikat hahmottuvat lisäksi niin, että se, mitä niihin siirtyy, poistuu samalla alkuperäisestä sijaintipaikastaan ja päinvastoin. Tällaisia siirtymiä nimitetään kognitiivisessa kielioppiteoriassa fiktiiviseksi liikkeeksi. Esimerkiksi havaintoilmausten yhteydessä esiintyvät erosijat, kuten vaikkapa *Näin televisioista uutiset* selittyvät Huumon mukaan niin, että hahmotamme aistiemme käytön informaation siirtymisenä: informaatio ikään kuin siirtyy alkuperäisestä sijainnistaan informaation saajalle. Huumo pohtii lisäksi sitä, miksi suomessa on mahdollista käyttää tulosijaa tajunnan menettämisen ilmauksissa ja erosijaa tajuihin palaamisen ilmauksissa (ks. *sohva*-esimerkit edellä). Tällä tavoin käytettäviä verbejä ovat esimerkiksi *nukahtaa*, *pyörtyä*, *kuolla* ja *herätä*. Tällöin siirtyjänä ei ole havainnoijan havaitsema kohde vaan tajunnantilan muutoksen kokija itse. Huumon mukaan ero- ja tulosija tajunnantilan muutosten sijaintipaikasta puhuttaessa ilmaisee tilanmuutoksen kokijan omaa näkökulmaa. Suuntasijan käytön voi siis motivoida joko konkreettinen tai abstrakti, fiktiivinen liike.

Kolmas Huumon tarkastelema kognitiivinen alue on possessiivinen. Tarkastelu kohdistuu erityisesti erilaisiin tuhoutu-

▷

misen ilmauksiin, joiden yhteydessä voi esiintyä niin tulosija kuin erosijakin (*Vene paloi luolaan/luolasta*). Tämän vaihtelun Huumo selittää niin, että jos jokin tuhoutuu, se toisaalta lakkaa olemasta ja siis poistuu sijaintipaikastaan (erosija), mutta toisaalta lakkaa olemasta saatavilla kenenkään kognitiiviselle alueelle ja siten ikään kuin katoaa sijaintipaikkaansa (tulosija). Käytämällä kognitiivisten alueiden käsitettä ja spatiaalista metaforisuutta välineinään Huumo kehittää ihailtavan yhtenäisen selitysmallin monille idiosynkraattisilta tunteille suuntasijojen käyttötavoille.

Kolmas spatiaalisiin ilmauksiin liittyvä kirjoitus on TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖN suomenkielisen väitöskirjan (2001) olennaisimpia oivalluksia esittelevä artikkeli. Sen ydinsisältönä on suomen kielen paikallissijaisissa olotilanilmauksissa tapahtunut merkityksenmuutosprosessi, joka käyttää hyväkseen metonymiaa ja metaforaa. Kyse on sellaisesta kieliopillistumiskehityksestä, jonka esimerkiksi sopii vaikkapa paikallissijainen olotilanilmaus *olla jaloillaan*. Sen konkreettinen, varmaankin alkuperäinen merkitys on 'olla jalkojensa päällä' eli 'olla seisaallaan, pystyasennossa'. Tästä on lyhyt matka ilmauksen käyttöön merkityksessä 'olla toimintavalmiina'. Tällöin siis jaloillaan olosta päätellään siihen liittyvä asia: jaloillaan olo toimii siis indeksinä siitä, että jaloillaan olija on valmiina toimintaan. Merkityksen siirtymänä tämä on metonyyminen. Jos *olla jaloillaan*-ilmausta taas käytetään tässä metonyymisesti syn-tyneessä merkityksessä vaikkapa ilmauksessa *Firma on jaloillaan*, ilmauksen käyttö onkin jo metaforista. Tällöinhän ilmauksen merkitys on 'olla toiminnassa, toimintakunnossa'. Vastaavanlaista kehityskulkua on havaittavissa monien muidenkin paikallissijaisten olotilanilmausten kohdalla

Onikki-Rantajääskön mukaan paikallissijaisten olotilanilmausten merkityksen

abstraktistumistendenssi pohjautuu sellaisiin kulttuurisiin kognitiivisiin malleihin, joiden mukaan asiointilat ovat indeksikaalisen metonyymisesti yhteydessä toisiinsa. Tällöin kielellisten ilmausten kuvaamat tilat voivat olla jonkin toisen asiointilan olennainen osa tai laajemman asiointilan indeksi (esimerkiksi jaloillaan olo toimintakuntoisuuden merkinä). Tällöin myös kielellinen ilmauksen merkityksen metonyyminen siirtymä on odotuksenmukainen prosessi.

Erityisen ansiokasta artikkelissa on se, että se kytkeytyy hienosti toisaalta fennittiseen tutkimusperinteeseen ja toisaalta kansainväliseen lingvistiikkaan ja soveltaa niin kognitiivista, kieliopillistumis-, polysemia- kuin metaforateorioitakin. Artikkelikokoelmassa Onikki-Rantajääskön artikkeli toimii siltana spatiaalista hahmotusta käsittelevien artikkelien ja ruumiillista hahmotusta käsittelevien artikkelien välillä.

IHMISNÄKÖKULMA

Seuraavat kolme artikkelia käsittelevät ihmiseen tai ihmisen osaan viittaavia ilmauksia. TONI SUUTARIN artikkelin aiheena on ruumiinosanimitysten kieliopillistumisprosessien tarkastelu suomalais-ugrilaisen kielten valossa. Tapaustutkimus suomen kielen *pää*-sanana merkityksen historiallisesta kehityksestä ja sen etymologisista vastineista paljastaa, että kieliopillistumistutkimuksessa vakiintunut käsitys yksisuuntaisesta merkityksen kehityspolusta (RUUMIIN)OSA > ALUE OSAN LÄHELLÄ ei kaikissa tapauksissa pidä paikkaansa suomalais-ugrilaisen kielten kohdalla. Artikkelin haastaa sen käsityksen, että kaiken hahmotuksen pohjana olisi, aina kuin vain mahdollista, ihmis- tai eläinruumis.

Suomalais-ugrilaisen kantakielen sanan *päye nykyvastineiden merkitys suomalais-ugrilaisissa kielissä voi olla 1) ruumiinosa

2) yläpuoli/yläpuolella) 3) pitkänomaisen esineen pää. Näistä yleisin merkitys on 'pitkänomaisen esineen pää'. Näin ollen vaikuttaakin siltä, että merkityksen kehitys olisikin kulkenut reittiä ALKU- TAI LOPPUPÄÄN LÄHEINEN ALUE > PITKÄNOMAISEN ESINEEN PÄÄ > IHMISEN PÄÄ. Abstraktimmin ilmaistuna merkityksen kehitys on siis ollut: ALUE OSAN LÄHELLÄ > OSA > RUUMINOSA, mikä on juuri päinvastainen suunta kuin yleensä on oletettu: merkityksen muutos onkin tapahtunut abstraktista konkreettiseen. Artikkelissa on ennakkoluuloton ja tuore näkökulma kielipiillistumisteoriassa usein käsiteltyyn ilmiökenttään ja se pakottaakin hieman uudelleen muotoilemaan vakiintuneita oletuksia.

SEPPÖ KITTILÄN artikkelin aihe on semanttisten roolien VASTAANOTTAJA ja HYÖTYJÄ koodaaminen suomen kielessä. Kittilä haluaa osoittaa, että suhteellisen lähellä toisiaan olevat roolit vastaanottaja ja hyötyjä erottuvat suomen kielessä ja että ne koodataan eri tavoin. Vastaanottajan tyypillisin kielipiillinen ilmaisukeino on allatiivi, esimerkiksi *Kielitieteilijä lähetti kirjeen de-kaanille*. Kittilä väittää, että jos tilanteeseen ei sisälly minkäänlaista vastaanottajuutta, koodauksena ei voi olla allatiivi. Puhdas hyötyjyys ilman minkäänlaista vastaanottajuutta on kuitenkin hyvin harvinaista. Lauseiden, kuten *Opiskelija pesi foneetikolle auton* tai *Portieeri avasi juopuneelle oven*, allatiivimuotoisen lauseenjäsenen semantiikassa on paitsi hyötyjyyttä myös vastaanottajuutta. Juuri siksi allatiivi on niiden sijana mahdollinen.

Puhtaassa hyötyjyydessä hyötyjä hyöttyy tapahtumasta (mutta ei itse saa mitään konkreettista esinettä, mahdollisuutta, käyttöoikeutta tai kognitiivista sisältöä). Tällaisessa tapauksessa koodaus tapahtuisi suomessa Kittilän mukaan postpositiolla *vuoksi*, esimerkiksi *Puoliso söi lihaa lehtorin vuoksi*. Kyseessä tässä olisi kuvitteellinen tilanne,

jossa kasvissyöjän täytyy syödä illallisilla lihaa edistääkseen puolisonsa uraa. Tämä on artikkelin ainoa esimerkki puhtaasta hyötyjästä, ja sekin tuntuu aika epäluontevalta. Vastaanottajan ja hyötyjän ero suomen kielessä ei tule kyllä ihan selväksi, vaan tuntuu itse asiassa siltä, että vastaanottajaa ja hyötyjää ei voikaan suomen kielessä toisistaan oikein erottaa, vaikka joissakin muissa kielissä asia niin olisi. Artikkelin sisältää tarkkaa ja oivaltavaa vastaanottajan ja hyötyjän semanttisten roolien käsiteanalyysia, mutta aito korpusaineisto tuntuisi tämän tapaisessa tutkimuksessa paremmalta lähtökohdalta kuin itse keksityt lauseet.

Teoksen loppua kohden siirrytään tilan ja ruumiillisuuden hahmotuksesta henkilöviitteisiin ilmauksiin ja erityisesti persoonan ilmenemiseen niissä. Neljää viimeistä artikkelia yhdistää myös se, että niiden kieliaineisto ja tätä myötä myös esimerkit suomen kielen systeemistä ovat miltei kaikki autenttista puhuttua kieltä.

Siinä missä Kittilä käsittelee erityisesti allatiivilla merkittyjä vastaanottajia, RITVA LAURYN artikkeli käsittelee niin niitä kuin muitakin inhimillisiin referentteihin viittaavia ilmauksia (NP:itä ja pronomineja), jotka ovat obliikveissa sijoissa. Inhimillisiin referentteihin viittaavat ilmaukset esiintyvät useimmiten kielipiillisissä sijoissa, erityisesti nominatiivissa, toimivat tyypillisesti subjekteina, ovat topikaalisia ja semanttisesti agenttiivisia.

Käyttäen aineistonaan keskustelupuhetta Laury kartoittaa, milloin inhimilliseen referenttiin viittaava ilmaus onkin poikkeuksellisesti obliikvisijassa sekä jakautuvatko esiintymät tasaisesti eri sijojen kesken vai ovatko jotkin sijat erityisen suosittuja. Tarkastelunalaisena on myös se, ovatko obliikvisijaisten ilmausten referentit diskursissa uusia, tunnistamattomia ja uudelleen mainitsemattomia, mikä on obliikvisijaisille ilmauksille yleensä tyypillistä.

▷

Lauryn tarkastelemassa keskusteluai-
neistossa inhimillisiin referentteihin viittaa-
vien NP:iden obliikvisijoina yleisimpiä ovat
genetiivi, adessiivi ja allatiivi. Jos tarkas-
tellaan vielä erikseen *puheaktiosanottajiin*
viittaavia ilmauksia, niille tyypillisiä sijoja
obliikvisijoista ovat ulkoiset paikallissijat.
Termi puheaktiosanottaja viittaa sellaisiin
referentteihin, jotka ovat käynnissä olevan
puhetilanteen osanottajia tai referoitujen
puhetilanteiden osanottajia. Ulkoisten pai-
kallissijojen suhteellista suositummuutta
puheaktiosanottajiin viittaavien ilmausten
sijana Laury selittää sillä, että ulkoiset pai-
kallissijat ovat omistusrakenteessa käytet-
tyjä ja täten myös agentiivisempien ja kont-
rolloivampien osanottajien sijoja. Lauryn
mukaan ulkoiset paikallissijat ovat myös
obliikvisijoista kieliopillisimpia omistus-
rakennekäyttönsä takia.

Lopputulema on, että obliikvisijaiset
inhimilliseen referenttiin viittaavat NP:t
ja pronominit ovat annettuudeltaan, iden-
tifiivoituvuudeltaan ja jäljitettävyydeltään lä-
hellä kieliopillisissa sijoissa olevia NP:itä
ja pronomineja. Kaikkein lähimpänä kie-
liopillisia sijoja näiden ominaisuuksien
suhteen ovat odotuksenmukaisesti ulkopai-
kallissijat. Vastaus kysymykseen, miksi in-
himilliseen referenttiin viitataan suomessa
niin usein obliikvisijaisella lauseenjäsenel-
lä, on loppujen lopuksi aika yksinkertainen
ja ilmeinen: koska suomessa on sellainen
omistusrakenne kuin on.

HENKILÖVIITTAUKSET

MARJA-LIISA HELASVUON ja LEA LAITISEN
yhteisartikkeli käsittelee suomen kielen
persoonakategorian ilmenemistä persoo-
napronomineissa ja verbien persoonataivu-
tuksessa. Heidän tarkoituksensa on näyttää,
että puhutun suomen systeemi ei olekaan
persoonan ilmaisemisen osalta niin yksin-
kertainen kuin standardikieltä kuvaavat kie-

liopit yleensä esittävät. Artikkelissa käydään
järjestelmällisesti läpi persoonapronominien
ja verbien persoonataivutuksen käyttöä pu-
hutussa kielessä. Huomioon otetaan myös
tapaukset, joissa kolmaspersoonaisen verbin
kera ei olekaan pronominia. Yksi tällainen
ryhmä muodostuu anaforisista nolista eli
tilanteista, joissa viittaus on selvä aiemman
kontekstin perusteella.

Suomessa ilmenevää systeemiä tar-
kastellaan Silversteinin (1981) esittämään
monikieliseen aineistoon perustuvan elol-
lisuushierarkian valossa. Tällöin erityis-
tarkastelun kohteena on sijataivutuksen il-
meneminen erityyppisissä persoonaviittauk-
sissa. Vanhastaanhan on tuttua, että vain
persoonapronominit suomessa noudattavat
puhdasta nominatiivi-akkusatiivijärjestel-
mää, muut NP:t ja pronominit eivät niin-
kään, minkä Silversteinin hierarkia juuri en-
nustaakin. Myös Laitisen väitöskirjassaan
(1992) käsittelemä nesessiivirakenteiden
NP:iden sijanvaihtelu, joka myös noudat-
taa silversteinilaista hierarkiaa, esitellään
artikkelissa.

Persoonapronominien sijojen käytön li-
säksi artikkelissa käydään järjestelmällises-
ti läpi verbien persoonamuotojen käyttöä
siitä näkökulmasta, kuinka ne viittaavat:
spesifisti eli selvästi johonkin tiettyyn re-
ferenttiin vai avoimesti, kuulijan pääteltä-
västi. Monikon ensimmäinen persoonan
referentit on puhujan lisäksi aina jouduttava
päättelämään eli viittaus on aina tietyssä
määrin avoin. Sen sijaan sitä ei useinkaan
ole tullut ajatelleeksi, että myös yksikön
ensimmäistä persoonaa voidaan käyttää
avoimesti viittaavana. Se on mahdollista
konditionaalisissa lauseissa (esim. *Mä hä-
vittäisin tämmösen kitukasvusen nurmikon*).
Mukana käsittelyssä ovat myös »sä-pas-
siivi» sekä kolmannen persoonan avoimet
viittaukset, muttei kuitenkaan varsinainen
nollapersoona, jolle onkin omistettu oma
artikkelinsa.

Lea Laitisen artikkeli »Zero person in Finnish» sisältää pääosin ne ajatukset, jotka ovat ilmestyneet suomeksi Virittäjän klassikkoartikkelissa 1995. Sen mukaan nollasubjekti on ikoninen indeksi (tai oikeastaan diagrammaattinen indeksi): yhteisen kokemuksen tyhjä paikka, joka on avoin kelle tahansa. Silversteinin hierarkiassa nollapersoonana on persoonapronominien kanssa samalla eli korkeimmalla elollisuushierarkiatasolla.

Artikkelissa käsitellään myös *itse*-pronominin käyttöä. Siitä arvellaan hieman runollisen mystisesti (s. 229), että sana *itse*, joka kielipöytästä käyttäytyy tavallisen NP:n tapaan ja joka viittaa usein esimerkiksi omaantuntoon tai henkilökohtaisiin pyrkimyksiin, onkin se intensionaalinen alue, johon nollapersoonana voidaan paikantaa. Laitisen mukaan suurin ero nollan ja persoonapronominien välillä on näkökulmassa: nollapersoonan näkökulmassa on kyse näkymättömän puhujan silmin nähdyn kokemuksen subjektiivisesta käsitteistyksestä. On hyvä, että nämä innovatiiviset ajatukset nollapersoonan roolista ihmisiivittäusten joukossa ovat nyt saatavissa englanniksi.

Teoksen päättää Marja-Liisa Helasvuon artikkeli »Passive — personal or impersonal», joka käsittelee passiivin asemaa suomen persoonajärjestelmässä. Otsikon kysymyksen suomen passiivin ominaislaajista Helasvuo vastaa, että passiivi on olennainen osa suomen persoonajärjestelmää ja palvelee omalta osaltaan puhetilanteen osanottajien diskurssi-roolien ilmaisemisessa, eikä siis impersonaali näin sovi sen nimitykseksi.

Mielenkiintoinen ja uudenlainen on artikkelin ajatus siitä, että passiivin tempustaivutuksessa yhteen kuuluvan aikamuotosarjan muodostavat varsinaisesti *tehdään* – *tehtiin* – *olla* *tehty* – *olttiin* *tehty*. Niitä

käytetään enimmäkseen aktiivista agenttiivista toimintaa ilmaisevista verbeistä, kun taas puolestaan standardikielen mukaisia perfekt- ja pluskvamperfektimuotoja *on tehty* – *oli tehty* käytetään muistakin verbeistä. Jos niitä käytetään aktiivisen toiminnan verbeistä, painopiste on silloin ennemminkin lopputuloksessa kuin toiminnassa. Näin *on tehty* ja *oli tehty* eivät olekaan varsinaisesti passiivimuotoja, vaan alkavat olla olemukseltaan jo aika lähellä predikatiivilauseita. Artikkelissa käsitellään myös sitä, kehen passiivi milloinkin viittaa: viitataanko joihinkuihin muihin vai »meihin», puhujaan ja puhujan kulloiseenkin lähipiiriin? Olennaista persoonaviittauksissa on, että spesifit viittaukset ja avoimet viittaukset vaihtelevat.

LOPUKSI

Kirja on suurimmaksi osaksi huolellisesti toimitettu, vain muutama lipsahdus osui silmään. Melkein mahdotonta on ilmeisesti saada painetuksi kielitieteellistä tekstiä niin, ettei siinä tulisi merkistöongelmia: niinpä sivulla 131 Hokkein kiinan esimerkissä on §-merkki i-merkin sijasta. Artikkelien yhteislähdeluettelosta puuttuu myös muutama tekstissä mainittu lähde. Laitisen artikkelissa sivulla 210 viitataan liitteeseen, jossa kerrottaisiin aineistosta, mutta moista liitettä ei kuitenkaan kirjassa ole.

Artikkelit antavat arvokkaan lisänsä kognitiiviseen kielentutkimukseen, funktionaaliseen lingvistiikkaan sekä kielipöytäistumistutkimukseen. Teoksen soisi kuluvan kansainvälisen lingvistiyyhteisön käsissä. Sillä on annettavaa myös suomalaisille fennisteille: esimerkiksi Huumon ja Helasvuon artikkelit sisältävät uudenlaista suomen kielion hahmotusta. ■

MARI SIROINEN

Sähköposti: mari.siiroinen@helsinki.fi

▷

LÄHTEET

- KURHILA, SALLA 2006: *Second language interaction*. Amsterdam: John Benjamins.
- LAITINEN, LEA 1992: *Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesesivivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAITINEN, LEA 1995: Nollapersoona. – *Virtittäjä* 99 s. 337–358.
- LAURY, RITVA (toim.) 2005: *Minimal reference: The use of pronouns in Finnish and Estonian discourse*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2001: *Sarjoja – nykysuomen paikallissijaiset olo-tilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SILVERSTEIN, MICHAEL 1981: Case marking and the nature of language. – *The Australian Journal of Linguistics* 1 s. 227–247.
- TALMY, LEONARD 2000: *Towards a cognitive semantics. Volume 1: Concept structuring systems*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

OPIKSI TIEETEELLISEN KIRJOITTAMISEN ALOITTELIJALLE

Sonja Kniivilä, Sari Lindblom-Ylänne & Anne Mäntynen *Tiede ja teksti. Tehoa ja taitoa tutkielman kirjoittamiseen*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy 2007. 200 s. ISBN 978-951-0-30060-2.

Sonja Kniivilä, Sari Lindblom-Ylänne ja Anne Mäntynen suuntaavat kirjansa ammatti- ja tiedekorkeakoulun opiskelijoille oppi- ja käsikirjaksi. Kirjan johdantoluvussa tieteellistä kirjoittamista kuvataan viestinnällisenä tilanteena, yhteisöllisenä toimintana ja kirjoitusprosessina. Perusteleminen eli argumentaatio nimetään tutkimusraportoimisen tärkeimmäksi asiaksi ja sen keinojen todetaan olevan moninaisia. Tieteellistä kirjoittamista kuvaillaan sääntöihin ja sopimuksiin pohjautuvana toimintana, jossa kirjoittajan tehtävänä on vakuuttaa lukija siitä, että tutkimus on tehty asianmukaisesti.

Toisessa luvussa kuvaillaan tarkemmin tieteellistä kirjoittamista prosessina. Prosessikirjoittaminen on monelle aloittelevalle tieteellisen tekstin kirjoittajal-

le uudenlainen tapa tehdä työtä. Vaikka prosessikirjoittamista oppii parhaiten tekemällä ja kirjoittamalla, kirja kokoaa yhteen prosessin eri vaiheita, havainnollistaa niitä kuvin ja antaa opiskelijalle vinkkejä siitä, miten päästä kirjoittamisen alkuun. Se tuo esille myös sen, että kirjoittamiseen on hyvä varata aikaa ja sitä kannattaa tehdä pitkäjännitteisesti.

Kirjan kolmannessa luvussa kuvaillaan tieteellistä kirjoittamista haastavaksi myös kokeneemmille kirjoittajille. Luvussa vertaillaan aloittelevaa ja asiantuntevaa kirjoittajaa ja heidän erilaisia kirjoitustapojaan. Kirjaa lukeva opiskelija saattaa kirjan kuvailuista tunnistaa kirjoitustapansa ja kirjoittajatyypinsä. Samankaltaiset luonnehdinnat nousevat näkyviin kurseillani tehdyissä yliopisto-opiskelijoiden itsear-